

Hvorfor banker hjertet?

Politiken, Bøger 30 oktober 1999

Gorillaen Binti-Jua passer på barn i Chacogi Zoo

Hvorfor banker hjertet? Standardsvaret er vel, at det gør det for at skaffe blod og ilt ud i kroppen. Men det kan jo ikke passe. For hjertet råder ikke over en hjerne, og det kan følgelig ikke vide noget om, at det befinder sig inde i en krop, endsige at det går til grunde hvis ikke det pumper blod ud i den. For De tror vel ikke i fuldt alvor, at Deres hjerte ved, at De findes?

Vi siger så hjertet har den *funktion* at pumpe blod rundt i kroppen. På samme måde har øjnene den *funktion* at gøre os seende, etc. Og selv om øjnene ikke ved, at de gør os seende, så er det alligevel deres vigtigste funktion.

Men at kalde det en funktion løser ikke problemet. For det er og bliver utilstedeligt, rent naturvidenskabeligt set, at vore organer og legemsdele har sådan nogle indbyggede formål. Tænk på hvis det var den fysiske (ikke-levende) natur, der havde formål. Hvis f. eks. stenens fald mod jorden, skyldtes et indre formål i stenen om at vende tilbage til sin rette plads, som Aristoteles mente, eller hvis oversvømmelserne i Bangladesh skyldtes flodernes iver efter at bringe regnvandet hurtigst muligt til havet.

Der skal nok være en del mennesker der er parate til at tro på, at meningen med orkanen Floyd var at drive en skræk i livet på borgerne i South Carolina, men naturvidenskabeligt set er det nonsens. Derimod er biologien nødt til at tage det alvorligt når gorillaen Binti-Jua i Chicago's Brookfield Zoo passede på, at et lille barn, der var faldet ned i grotten, ikke kom til skade. Om Binti-Juas handling var et tegn på medfølelse kan vi ikke vide, men vi kan i alt fald dårligt komme uden om, at den havde et formål.

Overalt hvor der er liv finder vi spor af denne formålsrettethed. Det græske ord for mål er *telos*, og forklaringer af typen, hjertet slår for at pumpe blod ud i kroppen, kaldes så *teleologiske forklaringer* (ikke at forveksle med teo-logiske forklaringer), altså at forklare noget ved dets formål. Og det store spørgsmål i biologien har meget længe været hvordan man dog skal bære sig ad med at blive en ordentlig naturvidenskab til trods for alle disse teleologiske forklaringer.

I bogen "Nature's Purposes" (red. af Colin Allen med flere, MIT Press 1998), er opsamlet 22 nøgleartikler fra de seneste 30 års diskussion om disse spørgsmål. Nærmere omtale må vente til en senere klumme. For lad os her forfølge et lidt frækkere spørgsmål:

Hvorfor ikke indrømme nederlaget? Måske er livet bare ikke et newtonsk fænomen, måske er livet grundliggende indsvøbt i processer, der tenderer mod en bestemt slags tilstand, som har en finalitet, eller i det mindste en retningsbestemmelse i sig.

Ja måske er livet en kendsgerning af den art, der burde få os til at genoverveje rimeligheden af fysikkens tidløse verdensbillede, hvor frem og tilbage stort set er ens, fordi den eneste forskel er et lille minus i de ligninger, som beskriver forandringen.

Som fysikeren og nobelpristageren Ilya Prigogine og filosofen Isabelle Stenger har formuleret det: "Vi må forstå verden på en sådan måde, at det ikke er absurd at påstå, at den selv har frembragt os."

Måske er selve ordet "formål" et problem fordi det får os til at tænke psykologisk. Det er som om vores videnstradition gør det vanskeligt at tænke sig formål, der ikke er nogens. Og dog er alt hvad der sker på Jorden i den sidste ende et resultat af, at solen er i gang med at brænde op. Det skaber en strøm af lysenergi, som vi og alt andet hernede er resultatet af. Der er vel ikke noget formål med det - men det fører dog et bestemt sted hen.

